

Написана близько 1592—1593 рр. Вперше опублікована in folio 1623 р., можливо, за піратськими текстами.

П'єса є обробкою комедії римського драматурга Плавта «Менехми» в дусі Відродження. Вибір сюжету не випадковий. На досвід Плавта і Теренція спирається вся побутова «правильна» комедія англійського Відродження, пов'язана з традицією італійської *commedia erudita*. Твори Плавта і Теренція входили до навчальних програм коледжів, їх охоче виконували театральні трупи. «Менехми» Плавта, наприклад, були поставлені на англійській сцені ще в 1527 р., при дворі Генріха VIII.

В останні десятиріччя XVI ст. «правильна» комедія трансформується: зникає сатиричне зображення характерів, підкреслення ігрових засад порушує побутову вірогідність. Народно-фарсовий елемент виходить на передній план.

Близька до комедії фарсових положень і «Комедія помилок». Плутанина двійників, роблений прийом Плавта («Менехми», «Вакхиди», «Амфітріон»), майстерно обігрується Шекспіром. До того ж ситуація «qui pro quo» («цей замість того») дедалі ускладнюється: героїв-близнюків супроводять слуги-близнюки (можливо, це запозичено з «Амфітріона» Плавта). Фарсовий сюжет ускладнюється. Комічні невідповідності, непорозуміння між партнерами, що говорять про різне, переконані в тому, що мова йде про те ж саме, змінюють одне одного.

Проте традиційна фарсова ситуація підлягає переоцінці. Комічне і ліричне, синтез яких стане невід'ємною прикметою дальших творів Шекспіра, відсутні і в «Комедії помилок». Коли основна дія комічна, то обрамлення (пролог, епілог) підкреслено драматичне. У Плавта передісторія викладалась у пролозі в розповіді одного з акторів. У Шекспіра ж її розповідає сам Егеон. Причому значення пролога не вичерпується необхідністю ознайомити глядача з давно минулими подіями.

Саме в цій сцені створюється той драматичний настрій, який збережеться в підґрунті всієї дії. І хоча фігура Егеона з'являється лише в епізодах обрамлення, його тема не зникає. Так, Антіфол Сіракузький, який щойно прибув до Ефеса, знає про близьку страту невідомого купця з Сіракуз і отримує суму грошей, що, власне, дорівнює необхідній для викупу приреченого. Персонажі ще не усвідомлюють значення цих подій, але його розуміють глядачі.

Особливе змістовне навантаження надається розповіді князя Ефеського про ворожнечу між Сіракузами та Ефесом — цей мотив відсутній у Плавта. Ворожнеча, дисгармонія та її подолання стають ідейною домінантою комедії. В цьому Шекспір значно ближчий до літератури Відродження, ніж до античного першо-

джерела. Дисгармонія охоплює всі сюжетні шаблі: державний (ворожнеча двох міст — Сіракуз та Ефеса), сімейний (розлука Егеона та Емілії, непорозуміння в домі Антіфоло Ефеського), особистий (взаємини Антіфоло Сіракузького та Люціани). Втім, герої комедії позбавлені будь-якої «трагічної провини». Всі протиріччя породжені зовнішніми обставинами.

У зв'язку з цим Шекспір облагороджує образи плавтівської комедії, позбавляє героїв гостро характерних рис. Адріана, наприклад, вже не сварлива дружина Менехма, а пристрасна та незалежна жінка, що страждає від байдужості коханого чоловіка. Антіфол Ефеський, при всій своїй зовнішній брутальності, внутрішньо делікатніший від плавтівського персонажа, що викрадає плащ дружини, щоб віднести його куртизанці. Рисами мрійливості й меланхолії наділений Антіфол Сіракузький, уже зовсім не схожий на героя римської комедії. Комізм характерів, типовий для Плавта, замінено комізмом ситуацій.

Джерелом непорозуміння стає, як і в більшості ранніх комедій Шекспіра, сама примхлива природа, що створює перепони на шляху героїв, доповнює невірогідні ситуації і сама ж їх долає. Рух фабули комедії — від ворожнечі до примирення, від дисгармонії — до гармонії. Фінал, таким чином, відновлює порядок на всіх рівнях.

«Комедія помилок» займає проміжне становище між «побутовою» і «романтичною» комедіями, боротьба та взаємодія яких визначає своєрідність розвитку ренесансної драматургії в Англії. Побудова п'єси, збереження єдності часу і місця дії, фарсовий елемент — нагадують «правильну» побутову комедію. Відмова від вірогідності, дещо ускладнена інтрига, співіснування комічного з ліричним та драматичним — притаманні «романтичній» комедії, що спиралась передусім на досвід народної сцени, оповідну традицію Середньовіччя та Відродження. До речі, Шекспір звертається в комедії і до пасторальних мотивів та легенд. Так, наприклад, історія батька, що втратив синів, нагадує легенду про Аполлона Тірського, з якою англійський читач мав можливість ознайомитися в книзі Дж. Гоуера «*Confessio amantis*» (пізніше її було оброблено в «Періклі» Шекспіра). Не даючи сицтезу цих жанрових розгалужень, «Комедія помилок», проте, свідчить, що автор намагався такий синтез створити.

На українську мову комедію вперше переклав П. Куліш на початку 80-х рр.; її було включено до першого тому його перекладів із Шекспіра, що вийшов у Львові 1882 р. До «Комедії помилок» звертається і М. Кропивницький, комедію якого «Пошилися в дурні» І. Франко розглядав як самостійне наслідування Шекспіра. В 1924 р. був зроблений скорочений переклад комедії спеціально для театральних вистав, але ця практика себе не виправдала.

ПРИМІТКИ ДО «КОМЕДІЇ ПОМИЛОК»

С. 7. *Солін*.— Шекспір використовує в комедії імена латинські (Солін, Дроміо), грецькі (Антіфол, Егеон), італійські (Анджело, Адріана, Балтазар), англійські (Пінч, імена служниць). Ім'я Солін може бути пов'язане з іменем популярного в Англії часів Шекспіра Кайя Юлія Соліна (прибл. III ст. н. е.) —